

נושא העבודה:

חנינה

תאריך: דצמבר 2016

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר

משפט עברי.

הקדמה:

מערכת החנינה זו מערכת בעלת יכולת עצומה, היא נותנת לאנשים שנגזר דינם מעין כפתור חילוץ, אפשרות אחרונה לצאת מהמצב שאליו הגיעו, מערכת זו, שנמצאת בעצם מחוץ למערכת המשפטית הרגילה, נותנת לאדם שהורשעה את היכולת לפנות לנשיא המדינה ולאחר שאישר זאת שר המשפטים (או שר הביטחון במשפט צבאי) ולבקש שיחון אותו, כלומר, לוותר ולמחול לנאשם על הביצוע מלא או חלקי של עונשו.

תוכן העניינים:

עמוד 2	הקדמה-
עמוד 3	תוכן עניינים-
עמוד 4	מבוא-
עמוד 5	משפט עברי "קיימות מוסד החנינה"-
עמוד 9	משפט עברי "סיבות לקיום/אי קיום מוסד החנינה"-
עמוד 10	משפט עברי "תהליך בקשת החנינה"-
עמוד 11	משפט ישראלי " קיימות מוסד החנינה"-
עמוד 13	משפט ישראלי "סיבות למוסד החנינה"-

עמוד 15	משפט ישראלי "תהליך בקשת חנינה-
עמוד 17	השוואה-
עמוד 19	נספחים-
עמוד 20	ביבליוגרפיה-

מבוא:

החנינה היא מוסד הנמצא מחוץ למערכת המשפטית הרגילה, בעבודה נלמד קצת על הסיבות לקיום מערכת זו בשתי סוגי המשפט, הישראלי והעברי, נראה דוגמאות שונות ופסקי דין שמראים את פעילותה של המערכת ואת הדרך בה ניתן לקבל את החנינה.

השאלה שתלווה אותו לכל האורך היא מדוע יש בכלל צורך במערכת זאת, האם היא קיימת בעברי כשם שהיא קיימת בישראלי.

בעבודה נעזר בפסקי דין שונים וברבנים כמו רש"י ורמב"ן שיעזרו לנו להבין מדוע כה מעט פעמים נראה את השימוש בחנינה, מדוע אין ממהרים לסלוח במשפט העברי כשם שעושים היום במשפט הישראלי.

פרק 1: עברי

קיימות מוסד החנינה

ישנם שתי דרכים לגשת למשפט:

הדרך הראשונה היא בדרך של צדק- להביא לפני השופט את הראיות ואת הטענות ושהוא יקבע.

הדרך השנייה היא של חסד- לבוא ולהודות במעשה ולבקש רחמים.

יהודה שכבר אין לו אמון במערכת המשפט המצרית בא ומבקש מיוסף (עוד לפני שידע שזה אחיו

שמכרו לעבד) רחמים, "וייגש" לפי רש"י מסמלת על דרך של חנופה.

יהודה מתחנן, מתאר את רצף האירועים, מבקש רחמים על אביו הזקן שכן אחד שלו מת והבן

השני "נפשו קשורה בנפשו"¹. ואבא שלהם שפחד בהתחלה לשלוח בנימין למצרים נאלץ בגלל

(בראשית מד, ל) " ¹

הרעב הכבד לשלוח ולהסתפק בערבותו של יהודה, ואכן אביהם צדק. כך יהודה מתאר את הסיפור ולבסוף עד שיהודה זועק בהתרסה: "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי, פן אראה ברע אשר ימצא את אבי".² ואכן יוסף לבסוף תוודה שהוא אחיהם וחונן את בנימין. **חנינת יוסף היא החנינה הראשונה המוזכרת בתנך.**

בעיר מקלט ניתן לראות גם חנינה :

"כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען. והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם, ונס שמה רצח מכה הנפש בשגגה"³(במדבר לה י) (בשגגה = טעות).פסוק זה מלמד אותנו שאם פלוני רצח את אלמוני בשגגה, כלומר בטעות, פלוני נידן להגלות לעיר מקלט. עונש הגלות מופיע כבר ברצח הראשון בתורה בספר בראשית כאשר קין רוצח את הבל אחיו "הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר, והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאני יהרגני".⁴

הסיבות לעיר מקלט:

הגנה מפני גואל הדם-עיר המקלט באה לספק הגנה לרוצח בשוגג מפני הכעס העלול להיות לגואל הדם שנרצח לו קרוב משפחה עד כדי כך שהוא עלול לרצוח את הרוצח בשגגה, הרוצח בשגגה יכול לברוח לעיר מקלט ושם יגנו על חיוו "והיו לכם הערים למקלט מגאל, ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט".⁵

---

² (בראשית מד, לד).

³ (בראשית לה, י).

⁴ (בראשית ד יג).

⁵ במדבר לה, יא

עונש- אדם שמגלים אותו ממקום משבו ומרחקים אותו מסביבתו המוכרת זה עונש המתאים לאדם שרצח את חברו בטעות הרמב"ן מסביר שהסיבה לקח היא "שלא ינוח לבו ולא ישקוט לעמוד במקום אחד ממנה, אבל יהיה גולה עולם, כי זה עונש הרוצחים גלות."

שיקום וחינוך- בערי המקלט ישנם גם תושבים אשר לא רצחו אף אדם, תושבים אלו הם הלויים, שם, יש להם יכולת רבה להשפיע על הרוצחים בשגגה, מסביר זאת ספר החינוך: "אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם... כי בהיותם אנשי לבב ידועים במעלת המידות וחכמות נכבדותם" בנוסף בעיר המקלט לרוצח בשגגה תינתן היכולות לשקם את חיו ולחנכו מחדש.

כפרה- נשאלת השאלה למה רוצח במזיד (בכוונה) לא גולה לעיר מקלט? עונה על כך התלמוד "כי היכי דלא זכאי ליה כפרה" כלומר, בשביל שלא תהייה לו כפרה, כלומר אדם שרוצח בכוונה לא זכאי לידי כפרה דתית ואילו רוצח בשוגג זכאי לה ועיר המקלט היא העונש של החוטא ברצח בשגגה וכך היא מכפרת בעדו.

מניעת פגיעה ברגשות קרובי הנרצח- לפי ספר החינוך עיר המקלט באה לעשות שלום ונעם בארץ, לא לגרום סבל לקרובי הנרצח שיראו את רצחו הולך חופשי בארץ.

בעיר המקלט של המשפט העברי היו יושבים הרוצחים בשגגה בעיר זו עד אשר מת הכהן הגדול. מותו שחרר את כל הגולים מעיר מקלט אליה גלו בתקופת כהונתו.

הרמב"ם אומר⁶ שכאשר ישנה טרגדיה לאומית - כל העם מתרכז בטרגדיה ולכן משחררים את כל הרוצחים בשגגה. כאשר מת המנהיג הרוחני הגדול של העם, בדמותו של הכהן הגדול, כל

מורה נבוכים חלק ג פרק מ⁶

העם שרוי בעצבות גדולה, כולל גואל הדם, שסביר שבעת כזאת, שהכהן הגדול נפטר, לא ינסה לפגוע יותר ברוצח בשגגה.

כיוון מעט שונה, בעניין התלות בין שחרורו של הרוצח בשגגה, בכפוף למותו של הכהן הגדול, "דבר אחר: לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל, שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו", כלומר הכהן הגדול צריך להתפלל בחייו על זה שרצח כזה בעם לא יקרה, ואם קרה יש לו כשר ישיר לכך.⁷

בספרו של הרב נריה זצ"ל, "נר למאור" הוא מביא את אחד מתפקידיו המרכזיים של הכהן הגדול-להפיץ את לימוד התורה בעם. אלה היו צריכים למנוע מצב של רצח בשוגג. מפני שאדם הלומד תורה באופן אמיתי ייזהר יותר במעשיו, כך להגיע למצב של רצח בשוגג. ובגלל שאדם אכן רצח בשוגג, סימן שהתורה לא התקבלה אצלו באופן משמעותי. נראה, כי התורה תולה את האשמה במותו של הכהן הגדול, כדי לומר לנו, שהעובדה שהגענו למצב של רצח בשוגג היא אחריות הכהן הגדול. ולכן שחרורו של הרוצח בשוגג תלויה בכהן הגדול, נכון כפרתו של הרוצח בשוגג היא השהייה בעיר המקלט עד מותו של הכהן הגדול. יתכן שמותו של הכהן הגדול הינה כפרה על הרצח בשוגג שהיה בעם, כמעין תיקון על כך שהתורה לא חלחלה אל אותו רוצח שלא נזהר מספיק במעשיו

---

⁷ רפי פרק לה פסוק כה במדבר

סיבות לקיום/אי קיום מוסד החנינה:

-האפשרות לחנינה מעניקה לגולה לעיר מקלט פתח תקווה להקדמת צאתו משם, תקווה זו נותנת לו רוח חיים מגבירה את המשמעת הפנימית שלו ועוצרת את הרצון העז לברוח.

-אי ניתן חנינה לרוצחים "ממזבחי תיקחנו למות"⁸ יכולה להפחיד את האדם שמתחנן לרצוח בשוגג, כך הוא יבין שהרצח הזה לא שווה לעיתים את מותו שלו.

---

⁸ שמות כא

-הקב"ה הוא אל רחום וחנון, הוא זה שקבע את החוקים במשפט ויש לו את החוכמה האלוקית,
הוא אל רחום וחנון ולכן הוא זה שקובע את הדין בצורה הטובה יותר.

- החנינה היא מתנת חינם, מתנת חינם ולכן אין סיבות שבעקבותם האדם יקבל / לא יקבלך
חנינה

תהליך בקשת החנינה:

במשפט העברי החנינה תלויה ברשות המחוננת בלבד, כלומר במלך, בלי פרוצדורות שונות,
המלך נותן חנינה למי שהוא חפץ בכך, במעין מתנת חינם. המדרש רואה קשר לשוני בין חנינה

ובין מתנת חינם "מי שאין לו, אני עושה לו חינם ונותן לו מזה. שנאמר: וחנותי את אשר אחון-למי שאני מבקש לחון"⁹

ר' שלמה בובר מפרש מהמילים "אשר נחון" שמעשים הטובים שלו חננו אותו, החנינה תינתן לאדם שהרחמים של המלך נגלו אליו באותה שעה גם אם לאו דווקא כדאי.

פרק ב:ישראל

קיימות החנינה:

---

⁹ (שמות רבה, פרשה מה)

על פי חוק יסוד: נשיא המדינה "לנשיא המדינה נתונה הסמכות לחון עבריינים ולהקל בעונשם על ידי הפחתתם או המרתם".

על פי חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים התשמ"א – 1981 לנשיא המדינה נתונה הסמכות לקצר את תקופות ההתיישנות והמחיקה הקבועות בחוק.

חוקים אלו נותנים לנשיא המדינה את האפשרות לקצר את המאסר או לבטל את העונש לאסירים

בבג"ץ של שפרה רונן נגד עזרא שנסי, ניתן לראות שגר' רונן הגישה את הבג"ץ בשל חנינה שקיבל מר' שנסי שרצח את אביה של העותרת וקיבל עונש של מאסר עולם.

שנסי קיבל את החנינה בעקבות שינויים במצבו הרפואי, הוא קיבל 2 חוות דעת שקבעו שמצבו הבריאותי של שנסי מהווה סכנה לחייו במידה ולא שיחורר מהכלא. בעקבות כך קוצר עונשו ממאסר עולם למאסר לעשר שנים מיום מעצרו, בעקבות זאת לאחר שחורר שנסי זמן קצר לאחר הגשת בקשת החנינה.

גבר' רונן, שלא השלימה עם החלטת הנשיא עתרה לבג"ץ והראתה פגמים שנפלו בהליך מתן החנינה, הפקיד בקופת החולים ואחיו של שנסי היו מקורבים בקשר פסול והוא עזר לו לקבל את חוות הגעת השקריות.

החנינה בוטלה

חנינה נוספת לדוגמא היא חנינת קו 300.

אנשי שב"כ הורשעו ברצח של 2 מחבלים שהשתלטו על אוטובוס והסיעו אותו לכיוון עזה.

המחבלים ירדו חיים בראים ושלמים מהאוטובוס ולאחר כמה שעות נקבע מותם.

בחקירה גילו כי אנשי השב"כ קיבלו פקודה לא חוקית להרוג את המחבלים ואכן עשו אותה.

נשיא המדינה חנן אותם עוד לפני שנכנסו לכלא.

בנוסף ניתן לראות את חוק החנינה הכללית מ-1967 שנתן חנינה לכל האסירים מלבד כאלה

שאשמו בפשעים חמורים. כמו למשל מאסר עולם או רצח עם.

דוגמאות אלה מוכיחות שאכן במשפט הישראלי כן יש חנינה לאנשים.

סיבות לחנינה:

- במשפט הישראלי גם לאחר הדיון בכל הערכות יש חשש שאם הזמן יתגלו דברים שלא היינו מודעים להם קודם, ולכן על מנת שלא ייווצר מצב נוצר עיוות דין ולא יהיה ניתן לתקן אותו, בשביל זה יש צורך שמוסד החנינה יוכל לתקן אותו.

-ישנם מקרים בהם גם העונש המינימלי הכתוב בחוק גדול מידי למשל רצח מתוך לרחמים, השופט יכול לתת את העונש המינימלי ומוסד החנינה יכול להקטינו.

-אחרי מתן העונש שהשופט לא יכול לשנתו בעקבות שינויים שקרוא לאחר מתן פסק הדין, אך לפעמים יש צורך בכך, למשל שינויים משפחתיים או שינויים במצב הבריאותי.

- בכלא צריך דרך כלשהי באמצעותה יהיה ניתן לעודד התנהגות טובה אצל האסירים, התקווה שבמידה והתנהגו בצורה חיובית הם יוכלו להשתחרר מוקדם נותן את התקווה והיא מעודדת להתנהגות טובה.

-המטרה במתן העונש הוא לא לנקום באדם שהורשע אלא לתת לו דרך לשקם את חייו ואת זאת לרוב אפשר לעשות דווקא מחוץ לכלא.

-יש מקרים בהם החוק במדינה הוקטן לאחר מתן פסק הדין, אין כל צורך שהאדם ישב יותר זמן בכלא רק כי פסק דינו נקבע "מוקדם מידי" ולכן מוסד החנינה יכול לקצר את העונש לעונש החודש עכשיו בחוק.

-במקרה שפלוגי ואלמוני עשו את אותה עבירה ופלוגי הגיש עירור וזוכה ואלמוני לא, אך במדיה והיה מגיד היה גם הוא מזוכה ביהמ"ש נותן לו חנינה לפעמים.

-ביהמ"ש יכול לתת חנינה לאלה שעוזרים לו ומודים בעבירה שעשו, כך תהליכים בבית המשפט יסתיימו מהר יותר.

-לפעמים המדינה צריכה לשחרר אסירים בגלל צריכים מדיינים, כמו למשל שיחורר מחבלים.

-חנינה כללית שנתנית לכל האסירים בישראל (חוץ מכאלה שעברו פשעים חמורים) בשביל

לשתף את כולם בשמחה.

תהליך בקשת החנינה:

תהליך החנינה עובד בצורה כזו: אדם מגיש בקשה לחנינה לבית הנשיא, בקשתו מועברת למחלקת חנינות והיא פונה לגורמים שונים על מנת לקבל מידע על האדם המבקש חנינה לפי סוג בקשתו. למשל, בבקשות הקלה בעונש מאסר / קצבת מאסר עולם, מחלקת חנינות תבדוק את תמצית הרישום הפלילי של המבקש, תיק בית המשפט הרלוונטי בו הוטל העונש, חוות דעת שירות בתי הסוהר (הנהלת הכלא – בנוגע להתנהגות האסיר במהלך המאסר, רופא הכלא – בנוגע למצבו הבריאותי, עובדת סוציאלית – הנותנת פרופיל סוציאלי ודיווח על תהליכים טיפוליים במהלך המאסר), חוות דעת הפרקליטות.

בשביל קיצור תקופת התיישנות / מחיקה יבדקו מחלקת חנינות את תמצית הרישום הפלילי של המבקש ואת תיק בית המשפט הרלוונטי.

בשביל בקשות הקלה בפסילה מלנהוג / הקלה בקנסות תעבורה יבדקו את תמצית הרישום הפלילי של המבקש, תמצית הרישום התעבורתי של המבקש ואת תיק בית המשפט הרלוונטי בו הוטל העונש.

בשביל הקלה בקנסות כלליים יבדקו את תמצית הרישום הפלילי של המבקש, תיק בית המשפט הרלוונטי בו הוטל העונש ויבקשו את חוות דעת גורמי התביעה.

בסוף איסוף המידע, נכתבת חוות הדעת בבקשה, ותיק החנינה ובו כל החומר שנאסף, יחד עם חוות הדעת, שם מאשרים את חוות הדעת ומחזירים אותה למחלקת חנינות, לאחר מכן מועברת

המלצת שר המשפטים ללשכת נשיא המדינה בשביל שיקבל החלטה ותשובתו תימסר למבקש ע"י לשכת נשיא המדינה¹⁰.

---

¹⁰ ראה נספח 1 בדף הנספחים

השואה:

בין במשפט העברי ובין המשפט הישראלי ניתן למצוא הבדלים סביב הנושא חנינה אך גם לא

מעט דמיון.

בעיר מקלט שבמשפט העברי כאשר מת הכהן הגדול כל הרוצחים בשגגה משתחררים לחופשי, הם יכולים לחזור מהגלות שכפו עליהם, לחזור אל ביתם ואל משפחתם. זו סוג חנינה כללית לכל העם בשל הטרגדיה של מות הכהן. לעומתם זאת, במשפט הישראלי, החנינה הכללית באה על מנת לתת לכולם הזדמנות להשתתף בשמחה שיש לעם, כמו הקמת המדינה או סיום מלחמת ששת הימים והחזרת/כיבוש שטחים נוספים בארץ ישראל.

גם בסיבות לקיום המוסד נראה סיבה אחת ויחידה לתת חנינה במשפט העברי, היא הסיבה של לתת תקווה לאסיר, כך התנהגותו תהיה טובה יותר והוא לא ינסה לברוח, את הסיבה הזאת ניתן למצוא גם ממשט הישראלי ששם יש יותר סיבות לקיום מוסד החנינה, כמו להשתחרר מפרוצדורת שונות, שהם לא קיימות במשפט העברי, מכיוון ששם המלך הוא הנותן את החנינה ללא צורך להתחשב בגופים אחרים.

במשפט הישראלי נכון לראות גם סיבות למיעוט המקרים בהם יש חנינה. אחת הסיבות היא גם שהידיעה שאין אפשרות לקבל עונש מופחת מהכתוב בתורה תדכא את אחוזי הפשיעה מלכתחילה.

המשפט העברי כמו שאמרנו הוא נקי מפרוצדורת והמלך לא כפוף לשום גוף מלבד להקב"ה, שלא כמו במדינת ישראל בה יש את עקרון הפרדת רשיות ולכן בקשת החנינה עוברת תהליך מסוים עד לאישורה, לכם המלך נותן חנינה כראות עיניו, לדוגמא דוד שמחל לשמעיה בן גרא עשה זאת במקום מבלי להתייעץ על כך עם איש, במשפט העברי הבקשה צריכה לקבל המלצות, את אישור משרד המשפטים ואת אישור הנשיא. רק אז יוכל לקבל אותו מבקש את בקשתו.

נספחים:

1. תהליך בקשת חנינה:

ביבליוגרפיה:

חקיקה:

חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים התשמ"א 1981 (עמוד 11)

חוק יסוד נשיא המדינה (עמוד 11)

פסיקה:

בג"צ 706/94

שפרה רונן נ' פרופ' רובינשטיין שר החינוך והתרבות, משרד המשפטים- מחלקת חנינות, נציב שירות בתי הסוהר, עזרא שנסי עמוד 1 (עמוד 11)

בג"צ 428/86¹¹

יצחק ברזילי עו"ד נ' ממשלת ישראל היועץ המשפטי לממשלה ולפולנים. (12)

ספרות:

ספר זכויות האזרח פרק ו- תקנת השבים, בערכית פרופ' אליאב שוחטמן (עמוד 6)

מאמרים:

דסברג אורי החנינה בהלכה עמוד 413 (עמוד 13)

ורהפטיג איתמר גלות כחלופה למעצר (עמוד 6)